

VILÁGGAZDASÁGI KÉRDÉSEK

A VALSÁG A GYARMATOKON

A válság a gyarmatokat a legélesebben érintette. Következik ez helyzetükből, hogy gyarmatok és leigázott területek. Hisz' az európai tőkés rend erejét nem annyira az európai ipari államokból, mint inkább gyarmati birtokaiból meríti. Különben is elsősorban a gyarmatok azok, amelyekre az imperialista államok tőkéje a válság terhének jó részét át-hárítja, s ahol ennek következtében a válság különösen mély és pusztító. A legfontosabb mozzanatok ebben a vonatkozásban a következők:

a) A gyarmatok és félgyarmatok tulnyomó többsége *agrárország*. A krónikus mezőgazdasági válság és az ezt követő ipari válság nyomán beálló elmélyülés az elképzelhető legnagyobb erővel sújtja ezeket a területeket.

b) Az imperializmus a gyarmatokat messzemenően az anyaországok nyersanyag-függelékévé változtatta. A gyarmatok és félgyarmatok egész sora *monokultúrával* rendelkező ország; gazdasági életük egy (vagy egyes) árujuknak a tőkés világban való kihelyezésére épül. (Egyiptom — gyapot; Ausztrália — gyapju és búza; Hátsó-India — kaucsuk; Kuba — cukor; Brazília — kávé stb.) Gazdasági manővrozási képességük rendkívül szűk. A túltermelés óriási áreséshez vezetett, s ez tönkre tette őket. Főkviteli cikktük két-hatszoros mennyiségét kénytelenek ugyanazért az összegért az ipari országoknak szállítani, mint a háború előtt, minek következtében az exportfölösleg nem elegendő a külföldi adósságok kamatainak a fizetésére: fizetési mérlegük passzív, ezért azután kénytelenek különben is csekély aranykészletüket az imperialista uzsorásoknak kiszolgáltatni, ennek folyományaképp még nagyobb a függőségük, kikerülhetetlen az infláció, ami által a külföldi valutában kötött adósságuk nő. Vegyük pl. Indiát:

India külkereskedelme (millió rupában)

	1929	1930	1931	1932	1933
Az árukivitel tiszta fölöslege	860	790	620	348	34
Tiszta aranybevétel	212	134	125	—	—
Tiszta aranykivitel	—	—	—	580	683

c) Az *olló*, amit az agrárországok válsága általában kiélesít, a gyarmatokat különös erővel ragadta meg:

Arindex (913—100)

	USA és Németország		Anglia		G y a r m a t á r u k			
	Ipari készáruk	Nyersanyag	Szén	Indiai Gyapot	Juta	Tea	Nyersarany	London Newyork
1929	136	157	132	122	114	102	138	71
1930	127	150	126	120	74	69	112	53
1931	111	186	110	114	59	54	74	43
1932	101	119	109	113	65	52	65	38

Ezek a számok azonban távolról sem adnak teljes képet a gyarmatok és az imperialista országok közti nem egyenértékű csere fokozódásáról a válság folyamán, mert a börzék áralakulását, vagyis azokat az ára-

kat tüntetik fel, amiket az európai tőkés felvásárlók a gyarmatárukért nyújtanak. Azok az árak, amelyeket a gyarmatok parasztjai kapnak, még erősebben estek. A nagy nemzetközi monopóliumok (mint pl. Unilever) — a nagy árkinálat folytán — egyoldalulag állapítják meg az árakat, amiket vásárlók az árukért a gyarmatokon fizetnek.

d) A gyarmati és félgyarmati államok többségében vagy ezüstvaluta van, vagy ezüst (gyakran, mint Kinában, réz is) képezi — a külföldi formális aranyvalutával szemben — a belföldi fizetési eszközt. Az ezüst óriási áresése a válság folyamán lehetővé tette az imperialista államokban, hogy a nyersanyagot különösen alacsony áron szerezzék meg ezektől az országoktól.

Ezeknek a tényezőknek az eredménye a gyarmati parasztság ugrás-szerű elszegényedése: a föld meggyorsult átmenete a nagybirtokosok kezébe, a növekvő földéhség, a növekvő „tulnépesedés”, amit még emel egyrészt a szóbanforgó országok tőkés iparainak fejlődése, másrészt a külföldi konkurrencia révén tönkretett városi kézműipar s az ipari-válság következtében elbocsátott munkások gyorsított visszaözönlése a mezőgazdaságba.

Az elszegényedést fokozza a parasztság többszörös kiaknázása: feudális nagybirtokosok, falusi uzsorások, a bel- és a külföldi polgárság a legkülönbözőbb módon szipolyozza a gyarmati parasztságot: „A tőkés termelési mód hátrányai, a termelőknek termelvényeik aranyárától való függősége miatt itt összeesnek azokkal a hátrányokkal, amelyek a tőkés termelési mód tökéletlen fejlődéséből következnek.” (Kapital III., 2. 346. o.)

A gyarmati gazdaság e Marx által nyújtott általános jellemzése fokozott mértékben érvényes a válság szakaszára. Krónikus nélkülözés és periódikusan visszatérő éhezés a sorsa jelenleg a gyarmati parasztok százmilliósi tömegeinek. A rabszolgaság terjed: mindennapos jelenség, hogy szülők lányukat rabszolgánőknek eladják.

A mezőgazdaság degradációja a gyarmatokon különösen erős. A parasztok sokoldalú kihasználása annyit vesz el nehéz munkájuk hozadékából, hogy még az egyszerű reprodukálás folytatására sem képesek. A parasztok képtelenek a sűrűn lakott kínai területek intenzív talajkultúrájához nélkülözhetetlen trágyát a szükséges mennyiségben megszerezni. Az állatállomány csökken, s állapota rosszabbodik. Kína számos területén az öntöző hálózat, a kínai mezőgazdaság alapja tönkre ment. A rizs és a búza bevitele nőtt, miközben a Kuomintang-Kinában az ópium nyereség céljából szorgalmazott mák ültetvények egyre nagyobb tért hódítanak. A munokulturális országokban beállt a specializálódás leépítésének a folyamata, a visszatérés a saját szükséglet céljaira való termelésre.

A gyarmatok lakosságának ez általános elszegényedése a válság folyamán erősen befolyásolja a gyarmati és félgyarmati országok fogyasztási-cikk iparának a fejlődését. A könnyűipar terjedése kétségtelenül folytatódik a válság folyamán. A piacok felvevő képességének mennyiségbeli szűkülését a helyi iparok számára az a körülmény kompenzálja, hogy a kereslet a lakosság elszegényedése következtében a silányabb minőségű, legolcsóbb árútermékeket részesíti előnyben, amelyeket a gyarmati (és a japán) ipar termel. Emellett a gyarmati és félgyarmati országok valutájának erősebb leértékelése s különösen az ezüst értéktelenedése védelmiül szolgál a külföldi árúk konkurrenciájával szemben. A kínai nemzeti bank 1931-ről kelt évi jelentésében a következőket írja: „Az utolsó három évben a kínai ipar a javulás jeleit mutatja a belföldi ipar árúinak az ezüst ár esése folytán olcsóbb árai következtében, szemben az importált árú árúival...”

Ennek a mozzanatnak a befolyása alatt a belföldi termelés emelkedése s számos gyarmati és félgyarmati országban az ipari árubevitel erős csökkenése állapítható meg. A vámok emelése természetesen szintén szerepet játszik. Magában Kinában számos új vállalkozás keletkezett a válság alatt, különösen a Sanghai-i és Hongkong-i rajonban. (Kötöttárú gyárak, gumiárúk, szappan, papír, tinta, ceruza, elektromos lámpák, rádiókészülékek, a legegyszerűbb gépek, cement, téglák stb. gyártása.) (Az ezüst elértéktelenedése másrészt megállította a külföldi gépek behozatalát, minek következtében különösen a kínai tulajdonban levő ipar fejlődése megnehezedett.) Hasonló jelenségeket figyelhetünk meg más gyarmatokon és félgyarmatokon. (Belső-Indiában számos új textilgyár keletkezett, Braziliában és Chilében a válság folyamán fejlődött a textil-, a cipő- stb. ipar). Ennek a fejlődésnek a megítélésekor azonban a következőket kell kihangsúlyozni:

1. Azokban az iparágakban, amelyek export célból félig kész árút állítanak elő, a válság igen mély.

2. A könnyűipar termelésének az emelkedése és a vállalatok számának a szaporodása jórészt a külföldi tőke által létrehozott gyárak eredménye, minek következtében az imperializmustól való függőség még nagyobb.

3. A könnyűipar (terjedelmében korlátolt) fejlődése a gyarmati munkások fokozott kihasználásának tulajdonítható. És pedig: bércsökkenés, munkaidő hosszabbítás, munkaintenzitás emelés; mindezt addig a mértékig, amíg azt a tőke — ellenére a munkások erős ellenállásának — keresztül viheti. A kézműipar hanyatlása, a dolgozó parasztok előrehaladó elszegényedése az agrárválság csapásai következtében, a nagybirtokosok, imperialisták, s a belföldi polgárság többoldalú kihasználása egyre újabb munkaerő tömegeket vet az ipari munkapiacra és megnehezíti az ellenállást a tőke támadásai ellen a tulnyomóan nőkből és gyermekekből álló, közvetlenül a faluból bejött tömegek részéről. (V.)

VILÁGGAZDASÁGI JEGYZETEK

CSEHSZLOVAKIA 1935 ELSŐ FELÉBEN. Csehszlovákia gazdasági helyzetének alakulása 1935 első felében mindenben igazolta azt a prognózist, amelyet lapunk januári számában állítottunk fel. „Az éppen lezárult év eredményei — mondtuk — nem alkalmasak arra, hogy vérmes reményeket fűzzenek további sorsához azok, akik minden reményüket egy új konjunktúra ujjászülő hatásába helyezik“. Röviden és velősen adott ennek kifejezést H. Schefter a Prager Tagblatt június 15-i gazdasági rovatában: „Nagyjából ott tartunk, ahol eddig: a még elvisehető határán“.

A tavaszi szezon nem hozta meg a várt konjunkturát. Nem hozta magával a depresszió megszilárdulását sem. Az ipari termelés legtöbb területén javulás helyett visszaesés következett be. Az építőtevékenység mélypontját érte el. A megelőző évből származó építkezési engedélyek 1934-gyel szemben 6 százalékkal csökkentek. De még ezek is kisebb épületekre szólnak, míg a nagyobb objektumok tervét elejtették. Így pl. véglegesen lemondtak a pozsonyi egyetemi város építéséről. A textilipar kifejezett válsággal küzd. A fonó- és szövőipari nyersanyagok bevétele 1935 első negyedében 28 százalékkal esett vissza 1934 megfelelő időszakával szemben. A faipar katasztrófális helyzetbe került. A történelmi országrészekben (Cseh-, Morvaország és Szilézia) a termelés csupán egyharmadát teszi ki az utolsó konjunktúra év termelésének. Azon reménykedéseket, amelyeket a csehszlovák-magyar kereskedelmi szerződéshez fűztek, keserű csalódás váltotta fel. A meggyezés